

טלית שהזיקה פרה

במועד נמי אמרי' דגובה מגופו יגבו מיתומים. אבל התוס' פי' שהטעם שיגבו משום דהוי כאילו תפס מחיים, והיינו מאי דאמרי' בגמ' בהמשך העמוד שאין בי"ד נזקקים לגבות מיתומים אלא קרקעות ואם תפס ניזק מחיים בי"ד גובים לו מהם, וכוונת הגמ' שהתפיסה מחיים לא מועילה כגבייה לפירעון החוב, וכדאמרי' בכתובות צח א דבע"ח שתופס מעצמו אמרי' מאן שם לך, וא"א לגבות אלא בבי"ד כמו שפי' התוס' שם', וכל תפיסה אינה אלא משכון, אלא דמהני לגבות מיתומים משום דמשכון גובה מיתומים כדאמר ר' יוחנן ב"מ קיד ב דמשכנו ומת שומטו מע"ג בניו, והטעם פרש"י דל"ה כשאר מטלטלי דיתמי, דכיוון דשמכניה קנייה. וצ"ב לשם מה הוצרכו התוס' להוסיף את הטעם של תפיסה מחיים, והרי בל"ה אם בטלית יש דין גבייה מגופו יגבה מיתומים מעיקר הדין ככל שור תם.

ותוס' הרא"ש בשיטמ"ק כשהביא דברי ר"ת פי' דמיירי שתפס לאחר מיתה, והכוונה שמה שאמר ר"ת דהוי כאילו תפס מחיים, כוונתו דמיירי שתפס לאחר מיתה וס"ד דמהני דהוי

יד ב גמ' "תנינא להא דת"ר פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותה בדמים". א] התוס' הביאו פי' ר"ת ד"אין אומרין תצא פרה בטלית בא לאשמועינן דלא כר"ע דאמר לקמן בהמניח (שם) יוחלט שור לניזק אלא יושם כרבי ישמעאל ובקרו מיידי וטלית בפרה אתא לאשמועינן דלא גבי מיתמי דלא ס"ד דליגבי אף ע"ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי דמה שאמרה תורה מן העלייה זהו ליפות כחו של ניזק דאם אין המזיק שוה נזקו ישלם מן העלייה אבל ביתמי דאי משתלמי מן העלייה הוה פסידא דניזק דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ואי משתלם מגופו יגבה אפי' מיתמי דהוי כאלו תפס מחיים וה"א דמשלם מגופו".

לכאורה דברי ר"ת פשוטים, דהא שור תם גובים מיתומים, לא מיבעי לר"ע דיוחלט השור, אלא אפילו לר"י דהוי אפותיקי ובעלמא קיי"ל דעשה שורו אפותיקי אין בע"ח גובה ממנו, מ"מ אמרי' לקמן בהמניח לג ב דשור תם גובים מלקוחות דנזיקין קלא אית להו, ואם

[1] והראשונים שם פי' ששליח אינו יכול למכור לעצמו, אבל ברור שאין כוונתם לומר שבע"ח שגובה זה דין שליחות, אלא דהתם מיירי באלמנה שתיקנו שיכולה למכור שלא בבי"ד, וא"כ ה"נ תוכל לגבות לעצמה כמכירה לאחרים, וע"ז פי' שבתקנה הפכו את האלמנה לשליח ומדין זה אינה יכולה לגבות לעצמה, והתוס' פי' את גוף דברי הגמ' "מאן שם לך" היינו שתפסה ורוצה לגבות ככל בע"ח, וע"ז אמרי' דתפיסת בע"ח ל"מ בלי בי"ד, וכדאמרי' ב"מ לב א דמפיק ממונא מהאי ויהיב להאי בעי בי"ד.

ממנו בלבד, בין לר"ע דיוחלט השור היינו משום שהדין של הניזק לקבל את השור ואי"צ עוד קנין אחר שע"פ דין השור ניתן לו עבור הנזק, ובוודאי לר"י דאפותיקי הוא היינו שדין הגבייה היא ממנו והוי אפותיקי מפורש דאין פירעון אלא ממנו. אבל בטלית אע"פ שהתורה אמרה דין עלייה רק לחומרא, מ"מ ממילא ירדה מעלת חיוב גופו של השור, שאחר שהבעלים יכול לגבות מעלייה שוב א"א לומר בו יוחלט השור או להחשיבו כאפותיקי.

וכך נראה גם בדברי הרשב"א שהק' על ר"ת דמ"נ אי שעבודא דאו' הרי מדאו' גובים גם מטלטלים מיתומים, ואי שעבודא לאו דאו' גם קרקעות אין גובים, וא"כ מה כוונת ר"ת שהתורה אמרה מעלייה רק לחומרא ולא לקולא, והרי אין שום נפ"מ לקולא בדין מעלייה מדאו'.

ודבריו תמוהים, דמה עניין שעבודא לאו דאו' להכא, והרי בשור תם דהוי אפותיקי כו"ע מודו דהוי דאו', וא"כ י"ל דסוגיין למ"ד שעבודא לאו דאו', ולולא דין גבייה מגופו לא היו גובים מן השור משום שאין דין שע"נ כלל, אבל אם נאמר דין שעבוד על גופו של השור שפיר גובים מן היתומים מדאו', ונראה בדבריו שגם אם נאמר דין גבייה מגופו לחומרא לא יהיה כאפותיקי המשתעבד מדאו', משום שאין כאן אפותיקי אלא שעבוד כשאר נכסים, ולמ"ד שעבודא לאו דאו' אינו משתעבד כלל.

אלא שלפ"ז צ"ב כל מהלך הסוגיא לר"ת, מאי ס"ד שיגבו מן הטלית מיתומים משום שבשור מועד נאמר לחומרא דין תשלום מגופו, והא אין כל מעלה בתשלום מגופו אחרי שיכול לגבות גם מעלייה.

ונראה שלכן פי' הרא"ש דמיירי שתפס מחיים,

כאילו תפס מחיים ולא לאחר מיתה וקמ"ל דלא מהני.

וכך מובאים הדברים ברא"ש שפי' דמיירי שאחר הנזק מת המזיק, ותפס הניזק את הטלית לאחר מיתה, "וקמ"ל תפיסתו לאו כלום היא כל זמן שלא נתחייב בבי"ד"

ומשמעות דברי הרא"ש שהטעם למעשה שלא מועילה התפיסה היא משום שלא נתחייב בבי"ד, אבל אם נתחייב המזיק בבי"ד מחיים שפיר תועיל תפיסת מטלטלים לאחר מיתה דלחומרא אמרי' מגופו משלם, וכן פי' הפלפ"ח שם, והחזו"א כת' שאין דבריו מובנים ופי' כוונת הרא"ש שאם היה מתחייב בבי"ד היו נכסי המזיק משתעבדים לגבות מיתומים גם למ"ד שעבודא לאו דאו' כמש"כ התוס' שם, ומשמעות דברי הרא"ש לא כן, אלא אי עמד בדין מהני תפיסת המטלטלים של הניזק.

עכ"פ מבואר ברא"ש דלהאי ס"ד לא היו גובים מהטלית אלא באופן שהניזק תפס את הטלית, וצ"ב אי מגופו משלם אמאי לא יגבו את הטלית גם בלי תפיסה ככל שור תם.

והחזו"א שם עמד בזה ודן לפרש שמא כל מה שאמרו בגמ' בהמניח דנויקין קלא אית להו היינו בשור שנגח שיש לו קול, אבל טלית אין לה קול ומן הדין שלא יגבו מיתומים אע"פ שנעשית אפותיקי, אבל דחה דא"כ גם תפיסה לא תועיל, וע"כ שהשעבוד מהני לגבות מיתומים או משום שיש קול בכל הנויקין או שלגבי יתומים אי"צ קול ועשה שורו אפותיקי אין גובים מלקוחות אבל גובים מיתומים כדעת כמה ראשונים.

ב] וביאור דברי ר"ת נראה דלא סגי ליה בסברא זו שנשתעבד גוף הטלית כדין אפותיקי, משום שכל כח השעבוד בשור תם הוא משום שגובים

הממון בעבור החוב, וכיוון שלשניהם מגיע את הממון הדינא דכל דאלימ גבר, ואם תופסים את הממון אינם לוקחים ממון מן היורשים, אלא קודמים ליורשים וזוכים לפניהם בממון. ור"ע פליג ואמר דיינתן ליורשים שכולם צריכים שבועה ואין יורשים צריכים שבועה, והראשונים שם הביאו מירושלמי שאין הטעם משום שבועה, אלא דהא דבע"ח צריכים שבועה מורה שהבע"ח כתובעים על היורשים, שהיורשים יורשים את הממון, ובעלי חובות באים כבעלי תביעה להוציא ממון ולכן צריכים שבועה, ומטעם זה קודמים היורשים לבע"ח ולעולם הוי גבייה מיתומים.

ועפ"ז יתבאר דברי הרא"ש דס"ד דהכא מודה ר"ע לר"ט דתפיסה לאחר מיתה מהני, דהא דבעלמא לא מהני תפיסה משום שהבע"ח תובע מן היורשים וצריך שבועה, אבל אם מגופו משלם אין זה חיוב על הבעלים אלא חיובא דשור, ואע"פ שאין את מעלת מגופו לעניין זה שייחשב אפותיקי, מ"מ יש חיוב בגופו של השור, וחזר הדין של ר"ט שכאשר הבע"ח והיורשים זוכים לקבל את הממון מהאב הדין כל דאלימ גבר, ואם יתפוס הבע"ח לאחר מיתה הוי כאילו תפס מחיים, דל"ה גבייה מיורשים אלא מן האב.

ומה שסיים הרא"ש קמ"ל דתפיסה לא מהני כל שלא עמד בדין, נראה לפי פשט דבריו דאחר עמידה בדין שפיר מהני, ונראית כוונתו דאע"פ שיש חיוב על גופו של השור, מ"מ כיוון שיש בעלים לשור אינו זוכה בו מאליו אלא בע"ח עמידה בדין לחייב אותו בדיני נזיקין, ורק לאחר מכן זוכה בגופו של השור, וכיוון שלא עמד בדין מחיים הדר הו"ל כתובע וכשאר בע"ח דצריכים שבועה שאין גובים מיורשים.

וכל המעלה של תשלום מגופו היא לעניין זה שתיחשב התפיסה לאחר מיתה כאילו תפס מחיים, אלא שצ"ב מה הטעם שדין תשלום מגופו יועיל לתפיסה לאחר מיתה כה"ג.

ג] ונראה שהמעלה של חיוב גופו הוא שהחיוב הוא לא על האדם אלא חיובא דשור, ונפ"מ ששור תם גובים מגופו גם באופן שהבעלים לא פשע כלל, וכדאמר' בהכונס נו ב דהוציאה ליסטים, ליסטים חייבים, ומבואר בתוס' וברשב"א שם שכאשר הבעלים שמר על שורו והוציאוהו ליסטים ופשעו בשמירה גובה הניזק את השור והליסטים ישלמו לבעלים, ואע"פ שהבעלים לא פשע כלל בשור גובים אותו ממנו משום שחל עליו חיוב נזיקין, ולעיל יג ב ס"ד ששור הפקר שהזיק נמי גובים מגופו משום חיובא דשור בלי שיש חיוב על בעלים כלל.

ועפ"ז נראה לבאר דברי הרא"ש, ובהקדם, שדין זה של תפיסה לאחר מיתה הוי כאילו תפס מחיים מצינו אותו בסוגיית הגמ' בכתובות פד א, דמי שמת והניח בע"ח ומטלטלים ברה"ר לר"ט באים בע"ח ונפרעים ויינתן לכושל שבהם, ור"ע אומר יינתנו ליורשים שכולם צריכים שבועה ואין יורשים צריכים שבועה, ושם בע"ב אמר' דר"ע מודה דתפיסה מחיים מהני. ודעת ר"ט דמהני תפיסה גם אחר מיתה קודם שבא לרשות יורשים אע"פ שמטלטלים של יתומים אינם משתעבדים, מבואר בראשונים שם שאין הדבר נחשב כגבייה מיורשים אלא כגבייה מהאב וכאילו תפסו מחיים, וזה ממש כלשון הרא"ש בסוגיין דתפיסה לאחר מיתה הוי כתפיסה מחיים.

וביאור דברי ר"ט שם שאמנם כשמת הלווה בניו יורשים אותו, אבל כשם שמגיע ליורשים לקבל את נכסי אביהם כך גם מגיע לבע"ח לקבל את

כולן לרבנן משום דבגררא דשומא דידיה הן, ומשום כך אף לאחר מיתה אין זכאית האשה בשבח זה שהרי אינו בכלל הפסד וחבלה שאינה עומדת למכירה, וחידוש הוא בזכאות שזיכתה התורה לאב בשבח זה משום שנכללה בשומתו, אך כשלעצמה אינה כלום. ורק לרשב"ג שסבר שאף בחיים זכתה בשבח הולדות, משום שכבר נזקקנו לשומן, וממילא אף היא יש לה בהם תביעה משום שגופה הן, הרי שלאחר מיתה אף שאין כאן עוד דמי וולדות, דליתא לבעל, מ"מ כיון ויש כאן הפסד וולדות, שמתוך כך ראוי לשום אף את השבח וולדות, זוכה היא בשומה זו ונוטלת כולן.

ובדרך אחר אפשר היה לבאר, שלרשב"ג זכאות האשה בשבח היא משום שומת הנוק שלה שנכלל בשומה דכמה היתה יפה וכמה היא יפה עכשיו גם את שומת שבחה מחמת הולדות, אלא שבנוקה זכאית היא לבדה, ובשבחה נוטל אף הבעל מחמת שומת וולדותיו, ועל כן לאחר מיתת הבעל זכאית היא בכל השבח וולדות משום שומת נוקה. אך לחכמים כיון ומחיים אינה זכאה בשבח זה, ע"כ דלית לה זכיה מחמת שומת הנוק בהן דלעולם נחשבים בכלל שומת הבעל, וע"כ אף לאחר מיתה אינה זוכה בהן כלל. אלא שלפי זה אכתי צ"ע, מנ"ל דאכן לרבנן אינה זכאה לאחר מיתת הבעל בשומת הולדות מחמת שומת נוקה.

והנה עד עכשיו דברנו עפ"י השיטות (רמב"ם רא"ש) הסוברות שלעולם שמין אף את דמי הולדות אגב האם הן באשה הן בפרה, אך לשיטת ר"י בעל התוס' שסובר שאין דנים דמי וולדות אגב האישה מפני שאינה ממון הבעל, ורק שומת השבח נידונת בפני עצמה אגב האישה, הלא לכא' ליכא למימר שכל יסוד

הרי עכשיו, הווה כן כאלו עמדה למכירה ע"י שומה זו, וא"כ למה לא תזכה בשבח וולדות נמי עם הבעל בשל שגופה הוא. וגם אם אין לה תביעת נזק וכדומה ולא היה מקום לשום שבח הולדות בכלל הנוק, מבחינתה נמי כיון וע"י שומת הולדות שמין את גופה א"כ זכאית היא נמי בשבח זה.

אך בפרה דאיכא הפסד ממון לבעל הפרה, ע"י שגוף הפרה עצמו ממון, לכו"ע אף בעל הפרה זוכה בשבח וולדות כסברת התוס', ומ"מ איכא למ"ד שאף בעל הולדות, זכאי בחלק מן השבח, כי סו"ס יש כאן שומה של וולדות אגב הפרה, וע"כ יש לו זכאות מחמת שומא זו על חלק מהשבח.

ועפ"י דברים אלו נבין גם מה שהעלו בסוגית הגמ' (מט:): דאף לרב חסדא שאין אשת גר נוטלת בדמי וולדות, אף אם חבל בה לאחר מיתת בעלה דאין הולדות צרי שתזכה בהן לאחר מיתת בעלה, מ"מ בשבח וולדות, לרשב"ג שזכאה בהן אף בחייו בחציין, לאחר מיתתו נוטלת הכל; ולרבנן שאינה נוטלת כלום בחייו אף לאחר מותו אינה זכאה בכלום.

ולכא' אינו מובן, דלהבנה הפשוטה שבח וולדות הרי הוא בכלל חבלה ונוק, אלא שהבעל זכאי בהן לרבנן כדילפינן מקרא, אך לאחר מיתה למה לא תהיה האשה זכאה בה, שהרי אף לר"ח שאמר שבדמי וולדות לא זכתה דלאו צרי נינהו, אך שבח וולדות הן אכן צרי וצרי לכאורה, ולמה לא תזכה בהם האשה לאחר מותו? אמנם למש"כ יבואר, דהרי לעולם ליכא כלל תביעה של שבח וולדות משום הפסד וחבלה, וכל התביעה אינו רק משום שאנו נזקקין לשומת דמי הולדות ששמין אותן אגב האשה וממילא נכללו בשומא זו שבח הולדות וזכה בהן הבעל

וע"כ דאין כאן תביעה אלא ע"י מה דניזוקה בלאו הכי, ובכלל זה יש כאן תביעה אף על השבח וולדות. ורק שהתוס' חילקו ואמרו שסברא זו שפרה גופה ממון, מהני ליה להחשיב יותר את בעל הפרה מבעל הוולדות, ולא שהיא הסיבה לתביעה. וממילא לפי"ז יובן גם להתוס', הא דלרבנן אשה אינה נוטלת בשבח כלום, ולרשב"ג חולקין, דבעצם אין כאן כלום, וכל השאלה למי להסמיך את השבח וולדות לנזק או לוולדות, או שיחלקו. ונמצא ג"כ הכל מבואר גם לפי התוס' כמו שנתבאר למעלה. אך אכתי צ"ע רב בכל הדברים האמורים כאן וה' יאיר עינינו.

הנידון של שבח וולדות הוא רק בזכאות מחמת השומא כנ"ל. ומכל מקום נראה שיש לדון כדברינו, והיינו שככלל ניתן לומר מסברא, שאף בפרה לעולם א"א לדון על שבח וולדות בעלמא, בלא שהיה כאן נזק או בה או בוולדותיה, שהרי כיצד ניתן לומר שיהיה דין נזק בפרה, רק מחמת מה דהייתה יכולה להימכר יותר ברווח מחמת שנראית משובחת יותר, אף אם לא יהיה בה נזק אמיתי אחר כלל, כמו בייצאו הוולדות, בלי שהיא ניזוקה כלל, שהרי זה שלא יכולה להימכר ביותר הרי אינו אלא כגרמא בעלמא ולא חשיב נזק כלל.